

HADTÁPBIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

A Magyar Néphadsereg hadtápjá fejlesztését befolyásoló hatástényezők

*Dr. Deák Péter alezredes,
a hadtudományok kandidátusa*

A cikk a szerző doktori értekezésének részét képezi és a HONVÉDELEM pályázatán díjat nyert. (A szerkesztőség megjegyzése)

A címben kifejtettek szerint valamiféle előrejelzésre vállalkoznák. E néhány oldalon céloim azonban csupán azoknak a tényezőknek a feltárása, melyek meghatározzák vagy befolyásolhatják néphadseregünk hadtápjának, anyagi-technikai biztosítási rendszerének fejlődését, lehetősitik fejlesztését az előttünk álló 10–15 éves, tehát hosszabb távú időszakban. Megítélésem szerint az ilyen, részben a „környezetből”, részben a hadügy belső, immanens fejlődéséből, önmozgásából eredő hatástényezők viszonylag pontos kiemelése, megragadása, ugyanakkor megfelelő elvonatkoztatása, rendszerezése az alapja mindenfajta prognózisnak. Mai bonyolult, a tudományos-technikai forradalom jellemző körülményei között létező világunkban, ahol úgyszólván minden összefügg, egy adott jelenség kauzális tényezőinek, illetve közvetlen, vagy távlati hatásainak rendszerszemléletű feltárása nélkülözhetetlen a megalapozott, valóban reális fejlesztési döntések megalkotásához.

A hatástényezők alapvető tendenciáinak feltárása képes arra, hogy a fejlesztési koncepció alapelveit, fő irányait, a megvalósítandó fő feladatok sorrendjét, alapeszközeit és módszereit megfogalmazza, ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, ami zavar, gátol, vagy ami a konstruktív eredmények mellett káros mellékhatásokat eredményezhet.¹

Az ilyen előrejelzések tehát alapként szolgálhatnak, különösen olyan komplex területeken, mint a hadügy-, vagy mint annak egy sajátos jelensége, az anyagi-technikai biztosítás. A valóban pontos, konkrét, prognózis szerkesztésre csak hozzáértő specialisták munkaközössége vállalkozhat megfelelő (és

¹ Erdel Grúz Tibor erről így fogalmaz: „Ez elősegíti számunkra kedvező tendenciák támogatását, és erősítését, a kedvezőtleneknek pedig a gyengítését, illetve háttérbe szorítását.” (Erdel Grúz Tibor: A tudományos technikai forradalom és a társadalmi haladás. Kossuth 1971.)

feldolgozott) információbázis birtokában, megfigyelések, prognosztikai segéd-eljárások és a matematikai programozás módszereinek alkalmazásával.

Napjainkban az anyagi-technikai biztosítás perspektíváinak, a fegyveres erők tevékenysége teljes és bonyolult hátterének kérdéseivel való foglalkozás igen körültekintő megközelítést igényel. Egyszerűen azért, mert ennek a jelenség csoportnak, mint rendszernek igen sok a környezeti behatása, melyek nem csupán érintenek bennünket, nem csupán áteresztésükről van szó, hanem arról, hogy hadseregünk hadtápjában ezek a tényezők konvertálódnak, átalakítva, megsűrve, a harc-készültségnek alárendelve kerülnek érvényesülésre. „A hadtápbiztosítás erőinek, eszközeinek és szervezeteinek korszerűsítése érdekében a perspektív tudományos technikai fejlődésnek, a gazdasági bázis figyelembevételével összeállított tudományos előrejelzés alapján végrehajtott széles körű tudományos kutatások szükségesei”.²

Merem remélni, hogy az általam ebben a szellemben felvetett gondolatok – melyek több mint egy esztendeje a tárgyban végzett konkrét kutatásaim, tevékenységem következtetései, – és ennek alapját képező többé kevésbé hitelesnek ítélt megállapításaim lehetőséget adnak az 1970-es évek elején nagyjából 10–15 évre szerkesztett, tudományos kollektívák által alkotott hadtudományi prognózisok karbantartásához.

Első feladatomban tekintem, hogy azt a kört jelöljem meg, amelyet kutatásaim objektumának tekintek. Ezért tanulmányom első kérdésének címe:

1. A hadtápfogalom rendszerelméletű megközelítése a hatástényezők feltárása és csoportosítása érdekében

Köznapi értelemben a hadtáp kifejezés – mint ezt már számos, tanfolyam nyitó, bevezető előadásban hallottuk – értelmezhető mint:

– *terület*, érzékeltetve a harcoló csapatok mögött levő, különböző rendeltetésű, úgynevezett „mögöttes” szervezetek, elemek által benépesített sávot, terepet, körletet – tehát földrajzi tényezőt, megfelelő berendezésével, objektumokkal stb.;

– meghatározott *folyamat*, amelyen keresztül anyagok (oda), illetve kiürítésre kerülő sebesültek, technikák, egyéb anyagok, hadifoglyok (vissza) áramlanak meghatározott rend és irányítás szerint;

– *szervezetek* összessége, melyek a csapatok különböző kötelékein belül a harc-hadművelet anyagi, technikai, egészségügyi, közúti-közlekedési és egyéb irányú biztosítására hivatottak.

A továbbképzéshez két elfogadott, egzaktabb meghatározást idézek.

Katonai Értelmező szótár:

hadtáp – a hadi- (harc-) tevékenység minden oldalú anyagi biztosítását végző szervek, szervezetek, intézetek stb., valamint a szükségletek kielégítésére rendelkezésükre álló anyagi-technikai készletek összességének általános megnevezése;

Csathadtáp Utasítás:

a csathadtáp a magasabbegységek, egységek és alegységek állományába

² Abramov–Zsernoszek: A szárazföldi csapatok hadműveleti hadtápjá a korszerű hadműveletekben. Voennaja Míszl 1975. 2. szám, 60–67. old.

tartozó hadtápegységekből és alegységekből, valamint a náluk levő anyagi eszköz készletekből áll.

A hatástényezők feltárása érdekében a meghatározásokon túl olyan rendszermodell körvonalazására van szükségem, melynek egyes elemei pontosan körülhatárolhatók, tovább bonthatók és melyek között a funkcionális kapcsolatok jól felismerhetők s mind emellett önállóan is értelmezni lehet a környezethez fűződő kapcsolataikat. Miután anyag-technikai folyamatról van szó, segítségül, illetve kiinduló alapul az ember – technika – környezet relációt legtisztábban kifejező marxi termelőerő formulához folyamodnék.

Ennek megfelelően minden termelőerő struktúra munkaeszköz + munkatárgy = termelőeszközökből, valamint azokat mozgásba hozó (természetátalakító képességekkel, tulajdonságokkal rendelkező) emberekből, azok csoportjaiból áll. Ez az egyik kiinduló pontom. A másik, amiből el kell indulnom, hogy ma minden anyagi-technikai tevékenység magasan műszaki tartalmú anyagi-technikai bázison valósul meg, éspedig sohasem spontán módon, hanem technológiák szerint.

Ebben az értelemben a fegyveres erők hadtáprendszere eszközökből (hadtáp technikából) és anyagokból (termékekből, a munka, a biztosítás tárgyából) áll.

Ezt nevezem a hadtápbiztosítás eszközrendszerének. (1. számú ábra)

Ez az eszközrendszer azonban globálisabb méretekben önmagában nem képes érvényesülni. Úgynevezett „infrastrukturális” elemek szükségesek hozzá, mint a szállítási-közlekedési, illetve komplex kommunikációs hálózat, utak, állandó jellegű – építményhez kötött – objektumok, raktárak, intézetek, ezen belül az egészségügyi, oktatási-képzési, kutatási bázisok stb. – de legfőképpen berendezett (vagy hiányosan előkészített) hadszíntér, harci méretekben terep.

A hadtárendszer e létesítményi oldal nélkül nem működhet, ezért ezt a magam részéről a hadtáp anyagi-technikai bázisaként, a teljes rendszer szerves részeként értelmezem. (2. számú ábra)

Ennek az anyagi-technikai bázisnak egyes elemei, komponensei részben szervezetszerűek, állandóak, másrészt azonban változóak, szervezetenként, állományilag nem – vagy csak mozgósítás után – képezik a csapatok, fegyveres erők hadtápjának szerves részét.

Különösebb magyarázat, vagy leírás nélkül kell bővítenünk a kört, annak alapvető elemével, az emberrel, saját szaknyelvünkön szólva az állománnyal. A hadtápszervezetek meghatározott szakmasztruktúrájú hivatásos, polgári, sorkatonai – ezen túlmenően tartalékos – állománya meghatározó jellegű, és a rendszeresített eszközökkel, valamint anyagi készletekkel együtt szervezetet alkot, kifejezi a hadtápot, mint a biztosítás terén reá háruló folyamat termelőerejét. (3. számú ábra.)

Ezzel a modellel egyelőre eleget tettünk annak a tényezőnek, illetve követelménynek, hogy a szervezet minden esetben ember és technika konkrét feladataira, tevékenységre létrehozott, megfelelő arányú együttese. Említettük azonban, hogy az anyagi-technikai bázis realizálása, a szervezet mozgásba hozása meghatározott rend, technológia, a mi esetünkben szabályozott harci-harcászati, vezetési, illetve sajátos gazdasági, esetenként műszaki, a felkészítés terén pedig képzési folyamatok szerint valósul meg.

Még ezt figyelembe véve, a hadtápbiztosítás rendszerének egyszerűsített modellje a 4. számú ábra szerint alakul.

Szeretném elkerülni azt, hogy pályázatom esetleges olvasói a fentiekben vázoltakat elvont, okoskodó, „akadémikus”, a tudományos munka praktikumá szempontjából nem jelentős eszmefuttatásnak tekinték. Ezért hangsúlyozom, e modell ilyen egyszerű rendezésére éppen azért volt szükségem, hogy egyes elemekre a környezetből ható tényezőket, illetve egymásra, a funkcionálás során jelentkező befolyásaikat csoportosítani, illetve rendezni tudjam. Ezért a következőkben a figyelmemet a rendszeren, a hadtáp körén kívül álló területekre irányítom.

2. A hadtápot befolyásoló környezet és annak behatási csatornái

A hadtápbiztosítási rendszer szempontjából a legalapvetőbb környezeti elem maga a fegyveres erő, fegyveres szervezet, melynek ő maga alrendszerét képezi. Egyértelmű, hogy a fegyveres küzdelemben részt vevő, azt alapvetően megvívó csapatok, harci kötelékek, mint követelménytámasztó elemek, ha úgy tetszik „megrendelők” meghatározó, mégpedig elsődlegesen meghatározó tényezőt képeznek a mi szempontunkból. Ezt egy szovjet szerző igen figyelemreméltó cikkében így fogalmazta meg: „A fegyveres erők anyagi-technikai bázisában és szervezeti felépítésében végbemenő mennyiségi és minőségi változások, a hadművészet elméletében, a csapatok harckiképzésének gyakorlatában és a haditevékenységek megvívásának módjaiban végbemenő átalakulások meghatározó befolyást gyakorolnak a hadtáp fejlődésére.”³

Az idézet azért fontos, mert egyértelműen tükrözi a hadügyben végbemenő immanens fejlődést, a hadügy egyes egymásra ható elemeinek belső rendjét, úgymint: haditechnika-szervezet-harceljárás-felkészítés, kiképzés; továbbá ennek hadtápra gyakorolt hatását. Megítélésem szerint a biztosítás szférája ebben a dialektikus és logikus belső fejlődési rendben nem annak végpontjaként, ötödik fokozatként jelenik meg, hanem az egyes fejlődési elemek konkrét részeként is, az 5. számú ábra szerint.

Koscs professzor az idézett néhány sorban a „fegyveres erők anyagi-technikai bázisa” kifejezést alkalmazza. Ezt kihasználva kezdeném meg a hadtápbiztosítási rendszer környezeti elemeinek modellbe rendezését azzal, hogy – megítélésem szerint – a hadtáp anyagi-technikai bázisa a fegyveres erők anyagi-technikai bázisának részét, alrendszerét képezi, mely rendszeren belül az alapvető elemet a haditechnikai bázis képezi (6. számú ábra).

Egyértelmű, hogy a hadtáp fejlődése szempontjából meghatározó tényezők primer oldalát a fegyveres erők által támasztott követelmények képezik. Amik ezt a kört csak kibővítik, azok a faktorok, amelyek magának a fegyveres erőnek, a MN-nek is környezetét, mégpedig meghatározó környezetét képezik. Ezek két irányból jelentkeznek: először a fejlett szocializmus építésének alapvető érdekeiből, illetve az építés eredményeként jelentkező politikai-társadalmi-gazdasági változásokból, helyzetből; másodsor nemzetközi kötelezettségeinkből, a Varsói Szerződés, a koalícióban belül ránk háruló feladatokból, a katonai munka- és hadszíntér megosztás tényezőiből.

Ezzel a magam részéről befejeztem az MN hadtáp fejlesztését meghatározó tényezők rendszer-jellegű, általános felsorolását. E követelményoldal azonban még távolról sem fejezi ki a környezetet, túl egyszerű lenne olyan képletet fel-

³ KUSCS: A fegyveres erők hadtápjának anyagi-technikai bázisa és fejlesztésének tendenciái. Voennaja Miszt, 1974. 11. szám.

állítani, mint: **KÖVETELMÉNYEK = FEJLESZTÉS**. A további 10-15 (illetve újabb 10-15) évek feladatait egyaránt korlátozó vagy serkentő objektív, illetve szubjektív feltételek, tehát lehetőségek közepette kell végrehajtanunk. E feltétel oldal figyelmen kívül hagyása konfliktusokat, ellentmondásokat, gyakorta „katasztrófákat” okozhat a fejlesztésben, a harckészültséget is károsan befolyásoló közvetlen, esetleg hosszútávú, nehezebben felismerhető hatásokat eredményezhet. Ezért véleményem szerint a fejlesztési elgondolások megfogalmazásánál ezeket a feltétel oldalakat a követelményeknél is mélyebben és sokoldalúbban kell elemezni. Itt kell még nagyobb figyelmet szentelni a tudományos előrelátásnak. Nagyon hatásos példák tömegét lehetne felhozni, mint azt némely, a HONVÉDELEM-ben megjelent cikkemben már meg is tettem, de itt szándékosan mellőzöm őket.

A hatástényezők teljes rendszere tehát a 7. számú ábra szerint alakul. Ezek a feltétel-lehetőség-körülmény tényezők már csak részben jelentkeznek a MN szervezetén belül, zömükben az általános társadalmi-természeti közegben található. Saját megítélésem szerint a fejlett szocialista társadalom építésével együttesen kibontakozó tudományos-technikai forradalom, illetve annak egyenes következményeként a gazdaságban és életmódban jelentkező változások képezik ezeknek a hatásoknak a magját, középpontját.

Ezek után megkísérlem a hadtápbiztosítási rendszer egészének, illetve elemeinek fejlesztését meghatározó és befolyásoló külső (környezeti) és belső (immanens) hatástényezők egységes modellben való ábrázolását, a 8. számú ábra szerint.

Mint már több esetben is hangsúlyoztam, e rendszertényezők vizsgálata részéről nem volt öncél, pályázatomban e rendszernek megfelelően próbáltam összefoglalni azokat a várható folyamatokat, eseményeket, jelenségeket, helyzet-tényezőket, melyek néphadseregünk hadtápjá következő hosszútávú, tehát két ötéves tervet felölelő fejlesztési időszakában kiinduló pontot és behatároló vonalakat jelentenek számunkra.

Megítélésem szerint az általam vázolt modell nemcsak „tartalomjegyzékét”, részletes vázlatát alkothatja az e tárgyban prognózis jelleggel készülő általános, vagy ágazati tanulmányoknak, de ismeretelméleti, módszertani szempontból is fontos, irányt adhat az előrejelzésük kidolgozási sorrendjének. Nem volt szándékom, hogy a feltárt hatástényezőket tartalommal is kitöltssem, mert ezt más kötelezettségekből eredően már megtettem.

(Az 1-8. számú ábra a folyóirat végén található.)